

Domsagohistorik
Oskarshamns tingsrätt

Text: Elsa Trolle Önnerfors

Göta Hovrätt – Kalmar län – Oskarshamns tingsrätt

1680 bildade Sevede, Tunaläns och Aspelands härader en gemensam domsaga. Denna bestod fram till och med 1857 då Aspeland bröts ut och slogs samman med Handbörds härad (Sevede och Tunaläns härader, se Västerviks tingsrätt).¹ Handbörds härad hade tidigare bildat en domsaga tillsammans med Norra och Södra Möre härader samt Stranda härad. Södra Möre bröts ut ur domsagan 1773, och de två andra häraderna bildade en egen jurisdiktion 1858 (Norra Möre, Södra Möre och Stranda härader, se Kalmar tingsrätt). Samma år, 1858, slogs alltså Aspelands och Handbörds härader samman till en gemensam domsaga under benämningen Aspelands och Handbörds härads domsaga. I domsagan ingick två tingslag; Aspelands härads tingslag och Handbörds härads tingslag.²

Tingsplats för Handbörds härad var på 1600-talet Högsby. Tinget hölls i en tingsstuga vid gästgiveriet i Staby, som låg strax utanför Högsby. Omkring 1750 uppfördes ett tingshus mittemot gästgiverigården i Högsby. 1833 dömdes tingshuset ut och man beslutade att uppföra ett nytt. Det stod klart 1834 och låg en bit utanför byn, vid landsvägen, mittemot det nya gästgiveriet.³ Häradet höll även ting i Bötterum i Långemåla från slutet av 1600-talet fram till 1805. Tingshuset låg vid stora landsvägen mellan Kalmar och Vimmerby, mittemot gästgiveriet. Troligtvis uppfördes huset vid mitten av 1700-talet.⁴

Under 1600-talet omnämndes Målilla som tingsställe för Aspelands härad (rättan tingsstad från 1630). Tingen hölls förmodligen på gästgiveriet i Målilla. På 1700-talet uppfördes ett mindre tingshus. År 1793 konstaterades att huset var för gammalt och det dömdes ut. En ny tingsstuga uppfördes i dess ställe, strax utanför samhället. Under några år i början av 1700-talet fungerade även Mörlunda som tingsplats för häradet.⁵

Från och med 1918 slogs Aspelands härads tingslag och Handbörds härads tingslag samman. Den gemensamma tingsplasten förlades till Högsby.⁶ Ett nytt tingshus uppfördes ungefär samtidigt (1917) i Högsby, och fungerade som domstolslokal fram till och med 1970.⁷ Byggnaden låg i närheten av kyrkan och Emån. Tidigare låg ett gästgiveri tvärs över vägen. Sedan 1970 fungerar huset som kommunhus.

Staden Oskarshamn hade en rådhusrätt fram till 1963. Var mellan åren 1856 och 1963 inrymd i en byggnad bredvid stadshuset.

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa

1 K.Br. till Göta hovrätt den 27/4 1858 (Almquist s. 385f).

2 Almquist Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige: med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954, s. 386f.

3 Hofrén, Manne: *På rättan tingsstad. Några bilder och notiser rörande de gamla tingsplatserna i Kalmar län*, s. 24ff. I: *Kalmar läns fornminnesförening meddelanden* 1949

4 Danielsson, Aron: *Bygd i töcken: en smålandssocken under 700 år*, Oskarshamn 1955, s. 57; Hofrén, Manne: *Bötterums gästgivaregård*, s. 1 och 5. Särtryck ur *Årsboken Kalmar län* 1980; *Högsbyboken: Högsby, Långemåla och Fågelfors bygd och liv* (utg. av Högsby kommun under red. av Herberth Eriksson och Olle Franzén), Högsby 1969, s. 351.

5 Hofrén s. 30.

6 SFS 1917:622.

7 Jfr SFS 1968:525.

logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna och rationaliserades. Domkretsarna blev betydligt större än vad de hade varit tidigare.⁸

Rådhusrätten i Oskarshamn drogs in från och med ingången av 1964, och förenades med Aspeldans och Handbörds häraders domsaga. I samband med sammanslagningen beslutades att ett nytt tingshus för den nya domsagan skulle uppföras i Oskarshamn.⁹ Huset, som stod klart 1965, låg i utkanten av stadens centrum intill kyrkan.

Ytterligare reformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. Ytterligare judiciella förändringar ägde rum 1968 då domsagan bytte namn till Oskarshamns domsaga. Samtidigt fördes vissa områden som tidigare legat under Norra Möre och Stranda domsaga över till Oskarshamns domsaga. Tingsplaster var Oskarshamn och Högsby.¹⁰

I början av 1970-talet trädde den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann, och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt. Oskarshamns domsagas häradsrätt ombildades till Oskarshamns tingsrätt 1971. Det enda tingsstället var Oskarshamn. Tingsstället i Högsby drogs samtidigt in.¹¹ Tingsrätten är än idag inhyst i tingshuset från 1965 i Oskarshamn.

Oskarshamns tingsrätt

Tingsrättens jurisdiktionsområde

Hultsfreds kommun

Högsby kommun

Mönsterås kommun

Oskarshamns kommun

Handbörds härad

Domsagotillhörighet:	1680–1772	Med Stranda, Norra Möre och Södra Möre härad
	1773–1857	Med Stranda och Norra Möre härad
	1858–1970	Med Aspeldans härad ¹²

Tingsplatser:	1680–1684	Staby
	1680–1805	Bötterum (tidvis)
	1805–1833	Staby
	1833–1917	Staby
	1917–1965	Högsby

8 Efter kommunreformen 1952 omfattade Aspeldans och Handbörds domsaga följande område: Mörlunda, Målilla, Lönneberga, Virserums, Fagerhults, Högsby och Fliseryds landskommuner (SFS 1950:447).

9 SFS 1963:46.

10 Oskarshamns domsaga omfattade 1969 områdena för Hultsfreds och Mönsterås köpingar samt Lönneberga, Ålems och Vena landskommuner (SFS 1968:525).

11 I Oskarshamns tingsrätts domkrets ingick 1971 områdena för Oskarshamns, Mönsterås, Ålems, Fliseryds, Högsby och Hultsfreds kommuner (Koncept den 17/6 1970 från Justitiedepartementet till Göta hovrätten, Dnr 1217/70, s. 3). Efter ytterligare kommunreformer på 1970-talet omfattar domsagan idag Hultsfreds, Högsby, Mönsterås och Oskarshamns kommuner (SFS 1973:740 och 1982:996).

12 Mellan 1858 och 1917 omfattade domsagan två tingslag, Aspeldans och Handbörds

1965–1970	Oskarshamn Staby och Bötterum resten av 1700-t
-----------	--

Aspelands härad

Domsagotillhörighet:	1680–1857	Med Sevede och Tunaläns härad
	1858–1970	Med Handbörds härad ¹³

Tingsplatser:	–1917	Målilla
	1917–1965	Högsby
	1965–1970	Oskarshamn

Tunaläns härad

Domsagotillhörighet:	1680–1857	Med Sevede och Aspelands härad
	1858–1970	Med Sevede härad ¹⁴

Tingsplatser:	1540–1729	Krokstorp
	1730–1935	Ishult

Häradshövdingar**Häradshövdingar i Handbörds m.fl härad (sedermera Aspelands och Handbörds domsaga)**

Erik Ehrenklo	fullm. 18.12.1680	1680–1687†
Nils Ströman ¹⁵	fullm. 5.7.1687	1687–1705†
Johan von Strokirch	fullm. 16.2.1705	1705–1724†
Esaias Klint	fullm. 7.11.1724	1724–1740†
Johan Lagerman	fullm. 3.12.1740	1740–1743†
Georg Swebilius	fullm. 2.12.1743	1743–1763†
Jonas Papke	fullm. 29.6.1762 ¹⁶	1763–1773
Bengt Carl Ekerman	fullm. 31.3.1773	1773–1774
Jonas Papke	fullm. 21.6.1774	1774–1785†
Petter Johan Fischerström	fullm. 19.11.1787	1787–1788
Gustaf Harmens	fullm. 11.11.1788	1788–1796
Carl Vilhelm Weidenhielm	fullm. 25.10.1796	1796–1809†
Samuel Trägårdh	fullm. 18.6.1810	1810–1842†
Johan Petter Berg	fullm. 29.12.1842	1842–1858
Olof Lemchen	fullm. 27.4.1858	1858–1885†
Peter Bengtsson Normark	fullm. 12.6.1885	1885–1886†
Philip Robert Wester	fullm. 11.2.1887	1887–1910
Robert Emanuel Olson	fullm. 24.2.1911	1911–1922†
Carl Cervin	fullm. 27.4.1923	1923–1940†
Torsten Wilhelm Dufva	fullm. 29.6.1941	1941–1962
C.G Wergelius	fullm.	1962–1970

13 Domsagan omfattade två tingslag mellan 1858 och 1917, Aspelands och Handbörds

14 Mellan 1858 och 1935 bestod domsagan av två tingslag där respektive härad hade sina egna tingsplatser i Vimmerby och Ishult. Efter 1935 hade hela domsagan gemensam tingsplats i Vimmerby.

15 Adlad Ehrenström

16 Papke fick en fullmakt även den 3.5.1763. Genom 1762 års fullmakt erhöll Papke Starnda, Handbörds och Södra Möre härad. Fullmakten 1963 även Norra Möre.